

Soňa Jančovičová: Bibliography of mycological papers published in Acta Botanica Universitatis Comenianae

A bibliography of all mycological papers hitherto published in the journal Acta Botanica Universitatis Comenianae, formerly titled Acta Facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae, Botanica is given.

Adresa autorky:

Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, katedra botaniky, Révová 39, 811 02 Bratislava, Slovensko; sona.jancovicova@fns.uniba.sk

* * *

NEZNÁMÝ SBĚRATEL CELESTÝN OPITZ

Jiří Liška

Položky lišejníků v herbářích PRM a PRC, na nichž je jako sběratel uvedeno příjmení Opitz, byly nejdříve připisovány někomu z rodiny P. M. Opize, neboť jméno Opitz nezmiňují ani Maiwaldovy dějiny botaniky v Čechách ani soupis sběratelů v Dějinách floristického výzkumu od Klášterského a kol. Ovšem další pátrání odhalilo nejen celé jméno sběratele, ale i jeho pozoruhodnou životní dráhu. Jde totiž o významnou osobu z oboru lékařských věd – jednoho ze zakladatelů anesteziologie, jehož odkaz je stále živý.

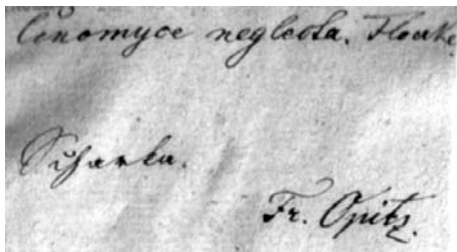
Při práci v herbářích Národního muzea (PRM) i katedry botaniky Přírodovědecké fakulty (PRC) jsem narazil na položky lišejníků, kde jako sběratel byl uveden „Fr. Opitz“. Nejdříve jsem se domníval, že jde o ortografickou variantu známého jména Opiz – jak u hesla Opiz Philip Maxmilian uvádí publikace Klášterský et al. (1982) – a že tedy jde o někoho z rodiny tohoto významného botanika a sběratele. [Vedle varianty Opitz uvádí ještě verzi Opic, obojí s poznámkou, že jde o nesprávné formy příjmení (zřejmě uváděné sekundárně).] Klášterský et al. (1982) uvádí ještě syna Jana, lékaře, jehož sběry rostlin též najdeme v herbáři Národního muzea (PR), Maiwald (1904) uvádí otce Johanna Ferdinanda a bratry Gerorga a Karla – nikde v těchto třech generacích se však neobjevuje jméno František. Naštěstí! Protože jinak bych již nepátral dále... S pomocí internetu se mi podařilo tuto malou záhadu rozluštit a zároveň jsem našel velmi zajímavé podrobnosti o významné osobnosti z jiného oboru, která je však botanikům a mykologům neznámá. Zde je její *curriculum*.

Celestýn Opitz se narodil 25. února 1810 v Hermsdorfu (dnešní Heřmánkovice) u Broumova. Po absolvování humanistického gymnázia v Brně se ve svých 20 letech rozhodl pro vstup do řádu Milosrdných bratří svatého Jana z Boha v Pražském konventu na Františku. Řád Milosrdných bratří získal špitál a kostel sv. Šimona a Judy po r. 1620 od Ferdinanda II., ze špitálu postupem času vznikl rozsáhlý areál kláštera a nemocnice (čp. 847/1); příslušníci řádu pokračovali v tradici ošetřování nemocných. Zde se mu dostalo vzdělání nejprve ošetřovatele, později ranhojiče. V prvních letech praxe působil především v řádové nemocnici ve Valticích, později ve Vídni a dále pak v Budapešti. Poté se vrátil do Prahy, kde se dal zapsat na Karlovu univerzitu na studium chirurgie. Zde v r. 1841 (podle jiných zdrojů 1842) získal titul ma-

gistr a odešel do nemocnice Milosrdných bratří v Novém Městě nad Metují. Do Prahy se vrátil roku 1845, kde působil pod vedením tamního profesora Hally a primáře dr. Hofmeistera. Již delší čas se bratr Opitz zajímal o možnost jak pacientům ulehčit od bolesti při operacích. Jediným možným způsobem do té doby bylo omámit je velkými dávkami alkoholu, což pochopitelně nepřinášelo znatelnější účinek. Navíc se chirurgie musela omezit pouze na amputaci končetin, protože například do dutiny břišní se žádný lékař při vědomí pacienta neodvažoval zasáhnout. Celosvětově první úspěšnou éterovou narkózu provedl v Bostonu americký zubař William T. G. Morton dne 16. 10. 1846 při operaci s odstraněním nádoru v hrdle provedenou jiným lékařem. Informaci o této události získal C. Opitz pozoruhodně brzo od řádového bratra Patrika, který byl oné události svědkem. Čtyři měsíce poté sám provedl operaci při anestezii éterem jako jednu z prvních na evropské pevnině. Různé prameny uvádějí odlišná data této operace, byť jen jdoucí po sobě. Skutečnost je taková, že 6. 2. 1847 demonstroval éterové znecitlivění úspěšně na neoperovaných dobrovolnících a následujícího dne, 7. 2. 1847, byli úspěšně operováni první nemocní v celkové inhalační éterové anestézii. Tato operace byla úspěšná a přinesla nemocnici Na Františku

ohromný věhlas právě zásluhou bratra Celestýna Opitze. Generálem řádu byl dokonce pozván, aby se stal lékařem papeže Pia IX. Od této první operace do své smrti provedl ještě 186 operací v narkóze pomocí jednoduché skleněné baňky, v níž byla látka nasáklá éterem; v jeho myšlenice bezbolestné operace pokračoval celý

vývoj moderní medicíny (Ladislav Josef Kronich, milosrdný bratr, ještě ve čtyřicátých letech 20. století podával narkózu éterem v nemocnici Milosrdných bratří v Praze původním způsobem). Po tomto úspěchu dokonce Vídeňská univerzita nabídla C. Opitzovi doktorská studia chirurgie. Odjel tedy do Vídně, pokračoval tam jak ve studiích, tak v prosazování operací v narkóze, a v r. 1854 byl promován na doktora medicíny. O tři roky později po návratu do Čech se stal převorem pražského konventu a za další čtyři roky dokonce provinciálem nad 20 konventy tehdejší rakousko-české provincie. Celestýn Opitz ovládal řadu řečí: němčinu, češtinu, latinu, francouzštinu a angličtinu. Již za jeho života se mu dostalo významných ocenění: v roce 1849 mu byl císařem propůjčen zlatý kříž za zásluhy a v r. 1866 mu byl udělen rytířský kříž řádu Františka Josefa I. Zemřel v necelých 57 letech na následky přepracování 7. prosince 1866 ve Vídni.

Význam C. Opitze dosvědčují jak dvě pamětní desky (první s latinským textem byla odhalena v r. 1995 na budově areálu nemocnice Na Františku v ulici U Milosrdných 1 v Praze 1, druhá na budově OÚ Heřmánkovice, odhalená v r. 2004), tak i pojmenování ocenění udílených významným osobnostem: Medaile Celestýna Opitze udělovaná každoročně anesteziologům Českou společností anesteziologie, resuscitace a intenzivní medicíny a Cena Celestýna Opitze udělovaná představeným Milosrdných bratří v Čechách a na Moravě jako ocenění za vzor v péči o nemocné a jinak potřebné (laureáty vybírá odborná komise odborníků z několika oborů). O průkopnické práci bratra Opitze vyšla i kniha V. Tošovského (1992).

Poznámka: Některé prameny uvádějí kromě křestního jména Celestýn ještě jméno František. Zřejmě jde ale o mylné čtení zkratky Fr. – nejde o zkratku jména, ale o slovo *frater* = bratr, řeholník.

Literatura

- Klásterský I., Hrabětová-Uhrová A. et Duda J. (1982): Dějiny floristického výzkumu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I+II. – Severočeskou přírodou, Příl. 1982/1.
- Maiwald V. (1904): Geschichte der Botanik in Böhmen. – 297 p., Wien und Leipzig.
- Tošovský V. V. (1992): Neboj se, nic nebude bolet! – 124 p., Aleko, Praha.
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Celest%C3%BDn_Opitz
- http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=10764
- https://en.wikipedia.org/wiki/William_T._G._Morton
- <http://www.hermankovice.cz/file.php?nid=706&oid=3095270>
- <http://www.milosrdni.cz/o-nas/cena-celestyna-opitze/mudr-celestyn-opitz/>
- <http://www.pametni-desky-v-praze.cz/products/opitz-celestyn-na-budove-arealu-nemocnice-na-frantisku-cp-847-v-ulici-u-milosrdnych-1-praha-1-stare-mesto/>

Jiří Liška: Celestýn Opitz, unknown collector from the 19th century

Several specimens of lichens bearing the collector's name "Opitz" on labels have been found in the PRM and PRC herbaria. Initially, this name was understood as an orthographic form of the surname Opiz, because the name of the well-known botanist Philip Maximilian Opiz can also be found written as "Opitz" or sometimes as "Opic". However, a further search has revealed the interesting true name of this collector: Celestýn Opitz (1810–1866), a very important person in the history of medicine. It was he who performed one of the first surgeries under general anaesthesia using ether in 1847. He was awarded several times during his life. Today important persons are awarded the Celestýn Opitz Medal in the field of medicine and the Celestýn Opitz Merit Award in the field of health care.

Adresa autora: Botanický ústav AV ČR, Průhonice; liska@ibot.cas.cz

OSOBNÍ**VLADIMÍR ANTONÍN ŠEDESÁTILETÝ**

Čtvrtého července 2015 oslavil své 60. narozeniny RNDr. Vladimír Antonín, CSc., náš přední odborník na lupenaté houby a současný předseda České vědecké společnosti pro mykologii. Tento věk by mu nikdo nehádal – Vláška, jak ho většina z nás zná, působí neuvěřitelně mladistvým a čiperným dojmem. Sepsání tohoto článku se dlouho bránil, ale myslím, že jeho dosavadní práci v mykologii je rozhodně třeba připomenout.

Vladimír se narodil v Brně, kde také navštěvoval základní školu a gymnázium. Díky rodičům a společným víkendovým i prázdninovým pobytům na různých místech naší republiky se mu v přírodě vždy líbilo. Skutečně hluboký zájem o přírodu se v něm ale probudil především díky vynikající profesorce biologie na gymnáziu ve Vídeňské (tehdy Koněvově) ulici v Brně, kde roku 1974 maturoval – Vlastě Klabanové. Na tehdejší Univerzitě J. E. Purkyně v Brně (dnešní Masarykova univerzita) pak vystudoval obor odborná biologie. Jeho diplomová i doktorská práce, které vedl doc. dr. Z. Šeda, CSc., byly zaměřeny na ekologii rostlin, tedy na něco zcela jiného než mykologii. Taxonomie hub se týkala až jeho kandidátská práce (Taxonomická a nomenklatorická studie kritických evropských druhů rodu *Marasmius* a *Setulipes*) obhájená v roce 1991 na přírodovědecké fakultě UK v Praze.

Už za gymnaziálních studií navštěvoval Vladimír houbařskou poradnu tehdejšího Moravského muzea, kterou vedl ing. Karel Kříž (1907–1980). Ing. Kříž byl středoškolským učitelem na penzi a své dlouholeté pedagogické zkušenosti využíval i zde – zadával mu řešerše rodů nebo skupin druhů, o kterých přednášel na veřejných houbařských pondělcích v poradně a demonstrovat přinesené houby. To byla výborná škola, a ing. Kříž byl vlastně jeho mykologickým učitelem. I díky tomu, přestože během vysokoškolských studií byla mykologie částečně na druhé koleji, v něm zůstalo studium hub pevně zakořeněno. Po ukončení studií v roce 1979 na něj, coby „volného“ mykologa, upozornil doc. Jan Špaček vedoucího botanického oddělení Moravského zemského muzea (MZM) dr. Karla Sutorého. Byl tam přijat a tím byl návrat k mykologii uskutečněn i formálně.

V botanickém oddělení MZM pracuje Vladimír dodnes. Pokrývá širokou škálu prací tradičního muzejního trojlístku – péči o sbírky, vědeckou práci a popularizaci. Je kurátorem mykologické části herbáře BRNM, která prozatím fyzicky sídlí v detašovaném depozitáři na zámku v Budišově. Vladimír tyto sbírky obohatil nyní už desetitisíci svých výborně dokumentovaných sběrů nejen z ČR a Slovenska, ale i z cest do různých evropských zemí, pravidelných pobytů v Korejské republice